

شپږويشتم پودکاست

ښارونه «لومړۍ برخه»

با سلام و خير مقدم، به همه شنوندگان و علاقه مندان، به يکي ديگر از پودکاست‌های ما خوش آمدید. له دوکتور محمد اشرف غني سره د ژوند لارې دا لړۍ زه داود جنبش وړاندې کوم. نن افغانستان کې د اوسنيو ښارونو څرنگوالي گورو، پر ستونزو، ننگونو او حل لارو يې تمپروو.

جنبش: سلام آقاي دکتور غني و تشکر از حضور تان در اين برنامه.

دکتور غني: بسم الله الرحمن الرحيم. تشکر از جناب شما، و سلام بر شما و همه هموطنان در هر جاييکه تشریف دارند.

جنبش: ډېره مننه استاد، تېره خپرونه کې چې اورېدونکو ته يې هم ور ياده کړو، کله چې د يوې پېړۍ په توپير، يعنې د شلمې پېړۍ پيل او د يوويشتمې پېړۍ پيل نژدې، د امان الله خان د ښاري پروگرامونو نوبتونو په باره کې غږېدو او هغه مو پر تله کول ستاسې د ښاري طرحو سره، نو هلته تاسې ژمنه وکړه چې په دې موضوع به وروسته مفصل وغږېږئ. غواړم د افغانستان د ښارونو په اوسني وضعيت باندې دغه خپرونه، چې هيله من يم دا هم يو څو پروگرامه شي، له همدې ژمنې نه را پيل کړم. اوله پوښتنه مې دا ده چې تاسې - سره له دې چې مصروفيتونه مو سياسي ډېر وو، د وطن د اوسنيو ښارونو ستونزې مو په څه کې وليدلې او کوم فرصتونه په کې درته وېرېښېدل؟

دکتور غني: وختې چې د انتقال مسئوليت مې درلوده خاصاً، ټولو ولاياتو ته لارم او په تفصيل وټولولو سره وغږېدم؛ او هم د تاريخي نظر نه تاسې ته ښکاره ده چې ما د افغانستان په ښارونو باندې څېړنې کړې وې او د کابل د يو ښاروند په حيث باندې مې هم خاصاً علاقه درلودله. فرصتونه په دې کې وو چې د نولسمې او شلمې پېړۍ درسونه مور ته واضح او ښکاره وو او که سړي په منطق او استدلال رفتار کړي وای، له دې درسونو نه لوی فرصتونه د افغانستان د ښاري ژوند د بيارغونې او په داسې يو اساس باندې برابرول چې پېړيو يا لسيزو کې کم له کمه دوام وکړي، موجود وو. ستونزې کافي ډېرې وې، خاصاً وختې چې زه ولسمشر شوم. له يوې خوا نه کابل بېحده لوی شوی و او د ژوند د پيدا کولو امکانات په دې ښار کې نه وو. همدغه رقم هرات، مزار شريف، قندهار او جلال آباد بېحده لوی شوي دي. يوه ډېره برخه د ښاري نفوس د افغانستان په پنځو ښارونو کې وه. د دې په څنگ کې، غير پلاني مناطق بېحده ډېر شوي وو او علاوه پر دې، د ځمکو غصب او د ځمکو د مافيا اوچت لاس، په ښاري ژوند باندې، يوه ستونزه وه. او له ټولو نه مهمتر معلومدار، مملکت کې جگړه روانه وه او د جگړې په چوکاټ کې هغه رقم پلانگداري او حرکت چې ضرور

دی چي هر خای ته ورسپړئ، د ستونزو برخه وه. سره له دې، ما تقریباً سلها ساعته د یوې متوازي ښاري طرحې په باره کې او د یوه لیدلوري د راوستلو په باره کې تېر کړل، چې د دې لپاره چې مور وکړی شوو، هم د خپل تمدني تاریخ په اساس باندې او هم اوسنیو شرایطو باندې، داسې یو حرکت برابر کړو، چې د یوویشتمې پېړۍ ښارونه منځ ته راوړو او ښاري ژوند تأمین کړو.

جنبش: دقیقاً، سره له دې چې په وروستیو شلو کلو کې، د بهرنۍ پانګې، د افغانانو د خپلو هڅو له امله یو څه پرمختیاوې راغلې، ښارونه پراخه شول، خو هغه ډول ښارونه مو ونه درلودل؛ په دې باره کې به زه پوښتنه وکړم. در مورد انکشاف شهری افغانستان وقتی صحبت میکنیم، نام دیگری که مطرح میشود، داود خان است. ما بارها می‌شنویم که این کار بر اساس ماستر پلان داود خان میشود، آن کار شده، و یا این کار مطابق ماستر پلان نیست؛ به نظر شما، در شرایط فعلی، در قسمت اعمار و توسعه شهرها، این نظریه و مفکوره ماستر پلان ها هنوز هم مطرح است یا جای خود را به کدام چیز دیگری داده؟

دکتور غني: سه نوع ماستر پلان داشتیم: یکی ماستر پلان‌هایی بود که مرحوم [عبدالمجید] زابلی مطرح کرد، و شهرهای شمال شرق افغانستان محصول آن بود: پلخمری، بغلانها، قندز، تالقان خاصاً؛ دوم، پلان‌های شهری بود یا نیمه شهری بود که از طرف کمک‌کننده‌های بین‌المللی گذاشته شد. لشکرگاه مثال زنده این از طرف امریکایی هاست؛ و مکروریان کابل مثال بسیار زنده اش از طرف اتحاد شوروی سابق است. سوم، پلان‌گذاری بود که از طرف خود افغانها صورت گرفت و در این بخش مثال‌های زنده اش میمنه و شیرخان در شمال افغانستان؛ شهرهای عمده دیگر فراه، جلال‌آباد و شهرهای کوچک دیگر ما به آن اساس است. اما مهمترین بخش این قبل از داود خان است. در اینجا نام غلام محمد خان فرهاد باید ذکر شود، همچنین عبدالله خان ملکیار، وقتیکه والی هرات بود و بعد از آن مسئول پروژه وادی هلمند بود، و همکارهایشان کارهای زیادی را انجام داده. در شهر کابل کارته‌هایی که شروع شده بود، کارته چهار طور مثال، شهرنو؛ در زمان شاه محمود خان شروع شده بود. و بعد از آن وزیر اکبر خان در دوران ده سال دهه دیموکراسی مرحوم اعلیحضرت صورت گرفت. نقاط عمده آنها این بود، که اینها واقعاً حس احترام به قوانین را ایجاد کردند. کارته سه هم در کابل یک نمونه اینست، که در زمان داود خان ایجاد شد و مردم تفکیک واضح بین جایداد شرعی - که در چارچوب ماسترپلان‌ها آمد، و جایداد عرفی را داشتند. و در ابتدای جمهوریت هم، یک احترام خاص برای این وجود داشت، و مردم چند سال معطل شدند که در ساحات غیر پلانی انکشاف ایجاد نکنند. اما ساحات غیر پلانی در ختم دوره مرحوم اعلیحضرت، مثل دشت برچی واری شروع شد و دوام کرد. نکات منفی این پلان‌گذاری‌ها این بود که میراث تاریخی ما را احترام بسیار کم گذاشتند. یکی از والی‌های قندهار طور مثال معروف بود به این که «بلمبان» [ویران کن]! هر چیزیکه به آثار تاریخی ما ارتباط داشت مورد احترام نبود. یک عصری بودن کوتاه‌نظر در نظر بود و این موجب این شد که میراث تاریخی مد نظر گرفته نه شود. دوم، نوع ترتیب سرک‌ها، کارته پروان یک مثال عمده اش است یا وزیر اکبر خان، به اندازه ای کوتاه بود و در نظر گرفته نشده بود که

آینده [چطور میشود]، و خاصاً در این ماسترپلان ها مردم را ملامت کرده نمی توانید، نفوس افغانستان حد اعظم در شروع دوران داود خان ۱۵ میلیون بود. در این چارچوب نوع انکشاف شهرها که در آینده چی رقم خواهد شد و نوع ارتباط اینها با هم، مورد نظر گرفته نشد. و خاصاً سرکهای حلقوی مد نظر گرفته نشد. چون هر شهر عمده را که ببینید طور مثال هرات، تنها هشت ساعت موترها حرکت کرده میتوانست، موترهای لاری حرکت کرده می توانست، از این جهت ترانزیت منطقوی و بین المللی مطلق ایستاد میبود، شانزه ساعت. و همچنین ارتباطات واضح که چطور یک نظام شهری سرتاسریکه با هم مرتبط باشد و موجب این نشود که پایتخت به مراتب بزرگتر از شهرهای دیگر شود، به وجود بیاید. از این جهت، این دو بخش ترازو است. نقطه دیگر اینست که افغانها در یک چارچوب بین المللی رفتار میکردند که ماستر پلان، خاصاً ماستر پلانهایی که در اتحاد شوروی سابق تهیه شده بود، نهایت خشک و محدود بود، اما امریکا هم به همین شکل بود. بنابراین شرایط تغییر کرد، در این شرایط چیزیکه به وجود آمد، ضرورت انعطاف و یک جهت ستراتیژیک بود، تا محدودیتی که تمام ابعاد را، توسط یک پلان عمومی برای آینده مطرح کند، [به میان بیاورد]. اما نکته اصلی ما اینست که ما دو نسل گمشده داریم. به این معنی که اگر تداوم ما - تداوم حکومتداری از دوران داود خان دوام میکرد و سرمایه بشری افغانستان - که در این بخش قابل ملاحظه بود، دوام میکرد؛ شکل شهری ما نوع دیگر میبود. بیست سال تجاوز اتحاد شوروی و بعد از آن جنگها بین جنگ سالارهای ما، و بعد از آن وضعیت امنیتی وخیم که بعد از سال ۲۰۰۶ ایجاد شد، شرایط را دشوار ساخت.

جنبش: شما میگویید که، یعنی برای شنوندهها واضح شود که ماستر پلانها در وقت خود جا داشت، و حال باید یک فکر جدید در مورد شهرها شود؟

دکتور غنی: مطلق! بین ماستر پلان و پلانگذاری باید تفکیک قایل شوید. پلانگذاری ضرور است در سطوح مختلف. در افغانستان حداقل در پنج سطح باید پلانگذاری داشته باشیم: به سطح ملی، به سطح زونها، به سطح شهرهای بزرگ، به سطح ولسوالیها، و بالآخره به سطح شهرکها؛ اما همه اینها با هم عیار باید شوند و در یک جهت که من نامش را - البته نام تنها از من نیست از مشاورین بین المللی که با ما کار می کردند با هم به نتیجه رسیدیم، یک «چارچوب ستراتیژیک انکشاف شهری» را نامگذاری کردیم و به آن حساب، آینده را ما در یک جهتی می بینیم که مابینش، هم یک جهت واضح باشد و هم انعطاف در مقابل شرایط متغییری که در جامعه به وجود میآید، هر دو را با هم داشته باشد.

جنبش: دپر بنه، تاسی یو خل ویلی و، اوس چی عموماً په ښارونو باندې غبرږو چې افغانستان کې دا ظرفیت شته چې بېرته هغه د لرغونې زمانې د ۱۰۰۰ ښارونو نظریه پلې کړي او را ژوندی یې کړي. دا نظریه هماغسې چې په تېرو خپرونو کې راغله، د افغانستان په شمال کې، په اسنادو کې راغلې ده، پوښتنه مې اوس دا ده چې دغسې یو لیدلوری په دا اوسنی یوویشته پېړۍ کې زموږ له ماحول او شرایطو سره فکر کوئ سمون لري؟

دکتور غنی: زه واقعاً په دې باور لرم جناب جنبش صاحب چې سمون لري. که وگورئ یوازې شهرکو ته، په حقیقت کې ۱۰۰۰ ښاره مو ایجاد کړي دي. ستونزه په دې کې ده چې په یوه نظم کې چې دا ټول په کې د یو بل متمم وي، متمم نه دي؛ ځکه د دې پر ځای چې د یوه ستراتیژیک لید پر اساس راشي، په مختلفو طریقو باندې، او مخصوصاً د ځمکې د مافیا د فساد په چوکاټ کې، د دې پر ځای چې ټولو افغانانو ته مصئون شرعي کورونه برابر کړي، یوه ډېره لویه برخه د افغانستان وگړي یې په عرفی جایدادو کې واچول او شرایط یې ورته سخت کړل چې خدمات هم نه لري، او له ټولو نه زیاتر اعتماد نه لري چې دا جایداد څنگه [دی] او دعوی او دنگلې په دې کې زښتې ډېرې شوې. جنبش: او د قومي جزیرو بڼه یې هم غوره کړه.

دکتور غنی: بالکل، د دې پر ځای چې زموږ اجتماعي بافت - جوړښت قوي کړي، ضعیف یې کړ او مختلفو برخو د ښارو کې ورته جزیري جوړې شوې. ستاسو په یاد به وي، زما خو زښت ډېر په یاد دي، چې وختې یو کوچنی د کابل یا افغانستان کې مو ژوند کاوه، نورو ټولو سره مو ژوند کاوه، او د داود خان په دورې کې، هم په صدارت کې، هم په جمهوریت کې، قومي نومونه چا نه شوو استعمالولی، او مناسبات بې حده فراقومي وو؛ نو دلته ضرور ده چې په دې باندې پوه شئ چې وختې چې یو ښار جوړوئ، ښار خپله باید وسیله د ملي وحدت وي او ټول باید په کې راشي، هر ځای د افغانستان باید یو وړوکی افغانستان وي.

جنبش: پس به قول شما، اگر نظریه باستانی هزار شهر از قبل با ایجاد شهرک‌ها و شهرهای جدید از حرف به عمل آمده، جنبه‌های مختلف این نظریه در سطوح مختلف حکومتداری چگونه تطبیق شده می‌تواند؟

دکتور غنی: در سطوح مختلف به این معنیست که، از بالا باید پائین بینید، از پائین به بالا بینید. به این معنی، امروز یک عطش کافی از طرف مردم وجود دارد که باید خدمات داشته باشند، و اولادشان باید دسترسی به امکانات داشته باشند. این موجب آن میشود که شهرک‌ها در نقاط مختلف برایش تقاضا وجود دارد. حالی نقطه کلیدی در اینست که پلان این شهرک‌ها به شکلی باشد که هم قابل استطاعت باشد و هم در داخل چوکات قانونی باشد. قسمت دوم، ولسوالی‌های متعدد داریم، چند صد ولسوالی داریم، و یک قسمت اینها همزمان شاروالی‌ها هستند. هدف من این بود که، هر ولسوالی افغانستان باید یک مرکز خدمات داشته باشد و یک مرکزیت شهری داشته باشد، تا به اساس آن خدمات ارایه شود. کشور ما بزرگ است، اما ساحه زراعتی کشور ما کوچک است. از این جهت با در نظر داشتن امکانات، باید از ضیاع زمین زراعتی جلوگیری شود، تمرکز سر این باشد که بزرگسال‌ها بتوانند به مرزعه‌ها برسند و به کار خود به معادن و اینها برسند، بخش سکتور و خدمات سکتورهای دیگر؛ و اطفال و خانواده‌ها بتوانند در جاهایی متمرکز باشند، که هم بتوانند آسوده باشند و هم بتوانند امکانات داشته باشند. و مرحله سوم شهرهای متوسط است و ارتباط اینها با بزرگ شهرها. از این جهت، هر شهر بزرگ یک ارتباط طبیعی با شهرهای کوچک و وسط دارد. و نکته چهارم آن به سطح ملی است، که همه اینها جمع شوند و در اینجا نقش پایتخت می‌آید. کابل بیحد بزرگ شده و اگر

جهت اقتصادی آنرا ببینید، در آن وقت که هجوم یا حضور وسیع خارجی‌ها قرار داشت، آنرا [اگر بردارید]، مردم کابل از چی نان پیدا میکنند؟ نقطه کلیدی آن وضع اقتصاد است. از این جهت در سطح زون کابل، و ارتباط کابل با ولایات همجوار آن که همیشه مرکز آن بوده، تمام این باید به صورت اساسی [تنظیم شود]. طور مثال، از سروبی تا جبل السراج را اگر مد نظر بگیرید، یکی از بهترین ساحه‌های صنعتی افغانستان بوده میتواند. ضرور نیست که صنعت به خود کابل تمرکز داشته باشد. و همچنین ساحه سروبی و نغلو، به شهرک‌های بسیار زیبا بدل شده میتواند. به این اساس، نوع پلانگذاری را مرتب کرده میتوانید که نفوس به شکلی تقسیم شود [که توازن بوجود بیاید]. و مردم افغانستان متحرک استند، مثال زنده اش نیمروز است. نیمروز در ۲۰۰۲ از هشت هزار زیادتر نفوس نداشت، و اکثرش نیمروزی‌ها بودند؛ در ۲۰۲۱ تمام از ۳۴ ولایت در نیمروز حضور داشتند و نیمروز آن نیمروز غریب و عقب افتاده نبود، یک نیمروز متحرک بود. از این جهت ضرور است که یک دیدگاه واضح ملی ارتباط داشته باشد، و همچنان از نگاه صلاحیت‌ها هر کدام این ساحات، که از نگاه فزیکتی گفتم تان، باید صلاحیت‌های واضح خود را داشته باشند، و در عین حال نظارت از مرحله بالاتر.

جنبش: ماته د برتانيا د حکومت یو موډل را یاد شو، چې البته له برېښنايي حکومت سره دا شی آسانبري، دوی مثلاً ځیني دفترونه چې په مرکزي حکومت پورې اړه لري په لندن کې نه دي، مثلاً د تقاعد ریاست یې په سکاتلند کې دی، د ترافیکو لوی ریاست یې چې د موټرو، لایسنس او دې موضوعاگانې سمبالوي په وېلز ولایت کې دی، چې دا ددې سبب شوی دی چې هم سیمه‌ییزو خلکو ته کار پیدا شي، هم په لندن کې د تراکم مخه ونیول شي. زه فکر کوم دغسې طرحې د افغانستان د ښارونو لپاره ډېرې ضروري دي.

دکتور غني: زما د اقتصادي زونونو پلان همدا و، ځکه که افغانستان په ۸ اقتصادي زونونو ووېشي، ضرور نه ده چې هر ولایت کې [عین دفترونه وي]. بل شی دا دی چې اوس هر ولایت کې تعداد د ریاستونو دومره ډېر شوی دی چې حد و حدود نه لري. که ۱۹۵۵ کې وگورئ، د افغانستان ټول حکومت لوړپوړي مامورین په یوې سالنامې کې ځاییدل، یا کالیزې کې. تنها یو لوی ولایت کې لکه بلخ غونډې، یا ننگرهار غونډې، یا هرات غونډې، تعداد د مامورینو اوس لسها زره نفره دي، دا یو بار دی، نه خدماتو وړاندې کول، ځکه له یو خوا نه خدمات یې قراردادیانو ته ورکړل، له بلې خوا نه یو حکومت چې بې‌کاره پروت دی! او تاسې اصلي کلیدي اشاره وکړله، برېښنايي حکومت دغه ممکنوي، او لکه چې یوه خاصه برنامه موره او تاسې ورباندې غږېدلې یوو، دا ضروري ده، او په دې اساس باندې تاسې خدمات وړاندې کولای شئ. همدغه رقم مرکزي پوهنتونونه، ځکه هر ځای کې په دې رقم نه شي کېدای. کابل ټول افغانستان نه دی، افغانستان له کابل نه اوچت دی، اما له بدې مرغې نه، کابل هم په وزیر اکبر خان کې ځای شوی و او باقي کابل له خلکو هېر و.

جنبش: فکر کوم دقیقاً همدغسې وه، کابل د افغانستان ځای ناستی شوی و، د هغه ځای یې نیولی و، نور هیواد هېر شوی و او کابل په داسې حال کې چې دغه رول یې خپل کړی و، هغه ظرفیتونه چې د پلازمېنې لپاره ضرور دي یا یې

ترلاسه نه کړل یا ور نه کړای شول. په هر حال، راځئ چې بېرته د خپرونې اصلي موضوع ته چې، د ښارونو توسعه یا انکشاف دی، راستانه شوو. دغه انکشاف ځینې پړاوونه لري، ځینې یې پنځه ښيي او دا ستنې یا ستونونه بولي، که تاسې هم له دغې وېشنې سره موافق یاست، دغه ستنې یا ستونونه څه دي؟ دغه مراحل څه دي؟

دکتور غني: اصلي موخه دا ده چې د یوویشتمې پېړۍ ښارونه طرحه او عملي کړو؛ نه د نولسمې پېړۍ، نه د شلمې. دې ښارونو کې باید مقاومتې ټولنې وي، یعنې قوت د دې ولري چې د حوادثو په مقابل کې، تکره و اوسي. باید هره ښاري ټولنه چې ناحیو ته راځو، باید خپل صلاحیتونه ولري او خپل مسئولیتونه. درېیم، فرهنگي تاریخي میراث، محیط او توریزم ته باید زمینه برابره شي. ځکه که هر ښار کې دا برخه نظر کې ونه نیسئ، سبا پریشانه کېږي. بله برخه یې د خلکو ژوند دی، او خاصاً د ښار او د کرنې ارتباط او د ښار و مالدارۍ ارتباط. زموږ ټول ښارونه، لکه مخکې مې چې په تېرې برنامې کې له تاریخي نظر نه وویل، کرنې سره او مالدارۍ سره په طبیعي توګه تړلي وو، او که دا دوو برخو کې واقعاً د ښاري ژوند په اساس باندې، او د ارزښت د زنجیرونو په برخه کې کار وشي، له وارداتي مملکت نه وتلی شی، په خپلو پښو درېدلی شی او په صادراتي مملکت باندې بدلېدلی شی. او آخري برخه یې دا ده چې پلانګذاري او حکومتداري باید، هم د خلکو په ګډون باندې استوار وي، او هم په مشورې باندې استوار وي او هم په نظم باندې. مشوره مانا د دې نه ده چې تر آخري حده پورې په ځای درېږي. ماناداره مشوره، غوره حکومتداري. دغه پنځه اصلونه ضرور دي، ځکه جهت معلوموي او ټولو خلکو ته اصول د لوبې په واضح توګه هر ښار کې مطرح کېږي، او پوهېږي چې څه باید کوم ځای کې وشي، څه وخت کې وشي او پانګه چې اچوي، د پانګې نتیجه باید څنګه وي او د چا له خوا باید پانګه واچول شي.

جنبش: پس این معیارهای پنج‌گانه یا ستون‌ها برای همه شهرها مثل یک فورمول قابل تطبیق است در همه شهرها، یا تفاوت میکند؟

دکتور غني: چارچوب عمومیت، اما بر اساس مطالعات دقیق در هر شهر، مبدل به دیدگاه خاص برای همان شهر میشود و شرایط آن را در نظر میگیرد. چون طور مثال، یک شهر به کدام جهت انکشاف کند: شرق، غرب، شمال یا جنوب؟ این جهت انکشاف مطلق بسته به شرایط خاص است. و ابعاد دیگر این، نوع ارتباط شهر و ده، به کدام صورت، صورت میگیرد، یا زیربنا یا نقاط دیگر این، همه؛ اما یک چارچوب عمومی مطرح است. یک بخش این پلان‌ها از طرف یک نهاد بسیار معتبر بین‌المللی ساخته شد، اما ضرورت واضح است که افغانها ظرفیت آنرا خود به دست بگیرند، که این چارچوب را بتوانند در تمام شهرهای مختلف افغانستان، کوچک و متوسط خود شان عملی کنند. و هم در عملی کردن این در شهرهای مختلف از تجارب شهرها با هم بیاموزند.

جنبش: دقیقاً ښار د وګړو لپاره دی، نه وګړي د ښار لپاره، نو د ښاري پرمختیا، پراختیا او نورو مسایلو کې د وګړو خونديتوب او هوسایي حتماً په نظر کې نیول کېږي. په دغو پلانونو کې چې موږ پرې اوس غږېږو، د فزیکي ماحول

مقام چې دغه دوه غوښتنې: يعنې هم فزيکي خونديتوب د وگړو او هم د هغوی د ژوندانه هوسايي تأمين کړي، څه دی او چېرې دی؟

دکتور غني: لومړی خبره دا ده چې وختې چې فزيکي ماحول ته گورئ، دا فزيکي ماحول څه خصوصيات لري؟ او مور له بدې مرغې نه، په لومړيو شلو کالو کې د يوويشتمې پېړۍ، طبيعت باندې ډېره ناروا کړې. يو اوچت مثال يې د عميقو څاه گانو کيندل دي. اوس ولې اوبه خرابې دي؟ ښاري اوبه د خوړلو نه دي؟ يا ورځ په ورځ بايد لا کيندنې وکړئ؟ دليل يې دا دی چې په يو منطق باندې رانغلل. لومړی خبره دا وه چې د ځمکې لاندې اوبه څومره ظرفيت لري؟ څه رقم بيا خوندي کېږي؟ سيلابونه که راځي، طريقه يې څه ده چې بېرته بايد لاندې ذخاير ډک کړئ؟ او په څه وخت کې يې بايد وباسئ او د څه لپاره يې بايد استعمال کړئ؟ دا يې يو واضح مثال دی. غرونه، تپې، ورشوگانې، دې ټولو باندې مو ظلمونه کړي دي. او واقعاً، هغه څه چې خدای (ج) افغانستان ته د طبيعي له نظر نه ورکړي دي، بې ساري دي. سيندونو باندې مو څه کړي دي؟ د سيندونو مسيرونه مو غصب کړل. لومړی خبره دا ده چې بايد د ناروا مخه ونيسئ. دويمه خبره يې دا ده چې ټول ښاريان بايد په گډه پوه شي، چې دا پانگه د دوی ده او راتلونکو نسلونو لپاره ده. او دلته وختې چې راځئ، ليدلوری يا ذهنيت په کار دی. ما يو وارې يوه خصوصي پوهنتون کې څو ساعته درس ورکاوه، زما طريقه دا ده چې پوښتنې کوم، او بيا د پوښتنې په اساس باندې [لکچر ورکوم]، ټولو دې محصلينو او محصلاتو نه مې پوښتنه وکړله چې تعريف د ملکيت مو څه دی؟ پوهېږئ، يو نفر ونه ويل چې کوڅه زمور ده، يا ناحيه زمور ده، يا سرک زمور دی. د دوی ذهنيت يوازې دا و چې زما ملکيت زما په چهارديوالی کې دی. ښار کې، بې له دې نه چې همسايه گانو سره، نورو وگړو سره په ارتباط کې اوسئ، په دغه اساس باندې، ماحول باندې بايد په اساسي توگه پوه شوو. د مثال په توگه لمدې منطقي لرو چې کابل کې د مثال په توگه قول د حشمت خان و، يا قندهار کې چمنونه وو، يا هرات کې، يا مزارشريف کې يا نورو برخو کې، خاصتاً قندز، بغلان و پلخمرې و تالقان کې، دغو باندې چا توجه نه درلوده. له ټولو نه عمدۀ خبره، ښارونه چې جوړوئ، د تنفس فرصت مو ورکړی که نه؟ مرکز د ښارونو باندې مو څه کړي دي؟ د مثال په توگه، څو د ښارونو متخصصينو په دې باندې واقعاً فکر کړی چې جهت د باد په دې ښار کې څه رقم دی؟ او کوم خوا نه کوم خوا ته ځي او څنگه له دې نه استفاده کوو؟ او نتيجه د دې څه ده؟ دغه ابعاد ټول په دغه ستراتيژيک چوکاټ کې، چې زه ورباندې وغږېدم، برابر شوي دي، او ورباندې سخت تحقيقات شوي دي، او نتايج يې نيول شوي دي، چې بېرته وگړي په کې شامل شي. اما عمدۀ ترينې خبرې ته بېرته راشو، شرعي جايداد دی. شرعي جايداد مصئون جايداد دی. يوې کوڅې که وگورئ، که يوې خوا ته يې شرعي جايداد وي او بل خوا ته يې عرفي جايداد وي، دوه چنده تر څلور چنده په قيمت کې يې فرق دی. دغې لپاره لازمه وه چې دعوي او دننگلې په جايداد باندې بايد فيصله شي او مخصوصاً وختې چې نوي پلانونه لري، دا ټول ابعاد د دې په واضح توگه وي چې خلک ځان مصئون کړي او د همدې په اساس باندې، خپلو وجايبو باندې هم بايد پوه شي. هر بار په حکومت باندې نه شئ اېښودلی. د مثال په توگه، د مکروريانو د هر اپارتمان قيمت آسمان ته ختلی و، اما

حاضر نه وو چې خپل بدرفت ته پیسې ورکړي. او بله خوا یې دا ده، وختې چې استملاک راته، له یوې خوا نه استملاک لاتري وه، ځکه چې زېربنا یا سرکونه او دا چې جوړېدل، هغه خلک چې جايداد به یې پاتې کېده، قیمت به یې آسمان ته کېده. او له بله خوا نه بلا وه، هغو ته چې خپل جايداد یې له لاسه ورکاوه. مختلفې لارې موجودې دي، ډېرې اصولي لارې چې عدالت راشي او هم ټول مصرف او بوج په حکومت باندې را نه شي.

جنبش: البته وخت به ولرو چې دغه ستراتیژیک پلان باندې مختلفو برخو باندې یې، مخصوصاً چې کله په ښارونو باندې جلا جلا غبرږو، پرې تم شوو، خو دلته به دا د عمومياتو په برخه کې...، ما رفاه یا هوسایي ته اشاره وکړه چې د وگړو هوسایي په ښار کې څنگه تأمیندلی شي او هوسایي په کور پورې تړلې ده چې یو ځای وي او څوک په کې ژوند وکړي او کار پورې تړلې ده چې روزي ورته چمتو شي، دغه دوه مسئلې ستاسې په دغو طرحو کې څنگه حل شوې وي؟

دکتور غنی: خبره دا ده چې روزی باندې په اساسي توگه باید فکر وکړو، او ځکه وایم چې ما په کرنې باندې، مالدارۍ باندې، په صنعت باندې، خدماتو باندې او خپله ښار جوړونې باندې [تمرکز درلود]. یوه عمده لاره د روزی خپله ښار جوړونه ده. او دا سکتورونه پراخېدای شي او زمینه د دې برابر کېدای شي. او د دې لپاره چې مطمئنه روزي ولری، نن بې له دې نه چې په زېربنا باندې، برېښنا باندې، مطمئینو اوبو باندې، مسلکي تعلیم باندې، دې باندې وغبرې، هغه روزي منځ ته راځي. نو هر گام چې اچوئ باید د روزی برخه یې وسنجول شي چې دې باندې څومره خلکو ته کار پیدا کېږي، او په څه طریقه پیدا کېږي؛ او بل دا عادلانه وي، ځوانانو ته، مېرمنو ته. په دې اساس باندې زما سکتوري طرحې د روزی طرحې وې. بله برخه خپله د ژوند طریقه ده. لومړۍ برخه وگورئ، مامورین د دولت، که دوی مصئون کور ولري، معاش زیاتېدلو ضرورت په هغه طریقه نشته، وختې چې کرایه ورکوي. او اوله طرحه مو دا وه، له بده مرغه عملي نه شوله، چې لس زره کوره په دارالامان کې د همدې لپاره چینایانو سره نتیجې ته زه رسېدلې وم چې دا ترتیب وشي، خو امنیتي وضع چې خرابه شوله، دا [پروسه نیمگړې پاتې شوه]؛ اما ضرورت د دې دی چې د استطاعت وړ مسکن شرایط برابر کړئ. او فرصت مو په څه کې دی: د افغانستان دولت له ښې مرغې نه ټولو ښارو د افغانستان کې، لاهم ډېر پراخ دولتي جايدادونه لري. او په دې اساس باندې کولای شي چې یا وگړو سره په مستقیمه توگه نتیجې ته ورسېږي چې اساسات د کور د تهداب ورته جوړ شي لکه چې دارالامان کې وو او یا کارته چهار کې، دفاع د وزارت مسئولینو ته یا ملي بانک ته چې عبدالمجید خان جوړ کړي وو. یا به د استطاعت وړ کورونه جوړېږي او یا به مشارکت ته راځي. افغانستان کې پیسې وې، طریقه دا وه چې دا پیسې څنگه سرمایې باندې یا پانگې باندې بدلې شي، او یوه لویه برخه د ولس د مصئونیت لپاره دا ده چې مصئون کور ولري او شرعي کور ولري. خبره دا وه دویمه چې، باید دا کورونه چېرې وي، چې کار ته نژدې اوسي او د کار شرایط ورته برابر شي. او د هماغه لپاره وو چې زمینه د دې برابر کېده، چې زون خوا ته وگورئ او نه یوازې لویو ښارونو ته. خلک کار پسې او ژوند پسې گرځي او د افغانستان خلکو

و بنودل چې زبنت ډېر متحرک دي او خوځښت ته حاضر دي. دغه اساسات دي چې هر ښار کې په واضح توګه په جلا توګه راغلي چې څنګه وده راشي او څنګه امکانات برابر شي.

جنبش: و مسئله خدمات چي؟ مثلاً یکی از مشکلات عمده شهرهای ما این بود که خدمات رسانی نمیشد یا امکانش وجود نداشت.

دکتور غنی: از نگاه تاریخی ببینید، خدمات شهری تا وقتیکه افغانستان حکومتی داشت که از امنیت سرتاسری برخوردار بود، در آن شرایط خدمات میسر شد. طور مثال، برق در کابل، به اکثریت شهروندهای کابل، در دوره ده ساله دیموکراسی فراهم بود، اما سرعت انکشاف نفوس، برق را به یک مشکل بنیادی بدل کرد. بنابراین ضرورت واضح این بود که برق کابل چی رقم مصئون شود. برای مصئونیت برق هر شهر، من یک طرح واضح ایجاد کردم، از ۹ جزیره برقی ما مبدل شده بودیم به ۲ جزیره برقی و در ۲ سال دیگر، تمام شبکه برقی افغانستان به یک شبکه واحد مبدل میشد. و در عین حال زمینه صادرات برق را از راه ما به پاکستان و اینها ایجاد میشد. نقطه دوم شاروالی هاست. بدبختانه شاروالی های ما، مردم نامش را چوروالی گذاشتند، از این جهت نوع خدمات شاروالی ها یک نکته کلیدی بود. در بعضی جاها موفق شدیم و در بعضی جاها موفق نشدیم چون چیزی را که میراث گرفته بودیم بیحد با مشکلات زیاد مواجه بود. و در اینجا باز هم سر قوه بشری میآیم، از یک طرف در عدم موجودیت یک سیستم شفاف و واضح انتصاب و حفاظت یک قسمت افراد از طرف نهادها و اشخاص متنفذ وضعیت دشوار بود، و از طرف دیگر عدم تجربه؛ بخش تعلیم یافته ما در حال انکشاف بود، اما افرادی را که با تحصیل بین المللی تشریف آورده بودند، دوباره پس آمده بودند، بدبختانه دو مشکل بنیادی داشتند: یکی عدم تجربه، که چطور این پلانهای تیوری را [به عمل] مبدل کنند؛ و دوم یک احساس برتری بین شان ایجاد شده بود. خیال می کردند، که هدیه خداوند بر روزی زمین استند و باید زمین شکر کند که [روی آن] حرکت میکنند. این دو مشکل، نوع ارتباط خدمات را مشکل ساخته بود. و ضرورت این بود از نگاه خدمات هم که طرح های مردمی را باید مطرح کنیم. در [شهر] کراچی طور مثال، موضوع بدرفت به صورت بنیادی از طرف مردم حل شد، با همکاری. بدون مشارکت، چند پروژه را که در زمان وزارت مالیه من اساسش را گذاشته بودم، که اساس همکاری در یک ناحیه را ایجاد کرده بودم، مخصوصاً در کارته پروان. واقعاً نتیجه بسیار درخشان داده بود، ضرورت این بود که وسعت بدهیم. چون در آنجا مردم گرد هم آمدند و واقعاً به یک جمعیت متشکل و مقاوم بدل شدند. عزا و عروسی شان از هم بود، تمام شان طور مثال کوچه های خود را نیم قیمت یا ۴۰٪ قیمت کانکریت کوچه ها را دادند. تمام کوچه ها برق داشت. این تعادل ضرور است، تا بتوانیم نوع پلانگذاری نهادهای مسئول را به وجود بیاوریم. ما هم مرکزیت بسیار منفی را میراث داریم، هم عدم مرکزیت را. به این معنی که یک شاروالی تمام ناحیه را میخواهد زیر کنترل داشته باشد، و از طرف دیگر وقتیکه عدم مرکزیت باشد در یک ولسوالی یا در یک شهر، یا در یک ولایت، زمین دولتی را ملکیت عامه نمیدانند، و تقسیم میکنند.

جنبش: په دا عمومي برخه کې زه يوه يوه پوښتنه زر زر کوم چې په دې باره کې عمومي يو نظر ورکړو او رېډونکو ته، بيا به لار شوو هغو مشخصاتو ته. يوه موضوع تاسو اشاره درلوده مخکې چې، ژورې څاه گانې راغلې او په ښارونو کې يې د اوبو يو لوی بحران رامنځته کړ، او، زه فکر کوم دا يوازې د څښاک اوبه نه دي، په مجموع کې زموږ ښارونه د اوبو له سخت کمبود سره مخامخ دي، ستاسې دغو طرحو کې چې ښارونو ته مو جوړې کړې وې، د اوبو مسئلې د حل لپاره، چې د څښاک او مالدارۍ او زراعت ټولې [برخې] په کې راشي، د دې لپاره د حل دغسې يوه لاره چې هم دغه اقليمي چيلنجونو يا ننگونو ته ځواب وويلى شي او هم دوامدارې و اوسي، تاسې ورته موندلې وه؟

دکتور غنى: بلې؛ شپږو ښارونو لپاره، منظم ترتيبات نظر کې نيول شوي دي، چې څنگه د ځمکې لاندې اوبه، د سيندونو، د ويالو، د باران اوبه، د سيلاب اوبه، دا ټول په يو منظم چوکاټ کې راشي. چېرې بايد اوبه بېرته ځمکې کې تزريق شي، چې حفاظت يې وشي، کوم وخت کې دا استخراج شي او په څه طريقه باندې استعمال شي. چېرې بندونه بايد او څه رقم بندونه راشي. بلې، دا يوه اساسي موضوع ده، ځکه په تاريخ کې هم ټول عمده ښارونه د مثال په توگه، په بين النهرين کې او نورو ځايونو کې، د اوبو ستونزه اساسي ستونزه وه چې حدود د ښارونو يې تعين کړي دي. او نن په ټوله نړۍ کې بيا دا موضوع ده، او شايد تر ۱۰۰ ښاره يوازې جنوبي آسيا کې، د اقليمي تغيراتو له نظر نه، خپل اوسنی نفوس له لاسه ورکړي، يا مطلق بېرته کليو باندې بدل شي. هرې برخې کې چې ما تمرکز کړی، او ستراتيژيک چوکاټ برابر شوی، د اوبو خوندي کول، يوه عمده موضوع يې ده.

جنبش: جزييات به يې البته اورېدونکو ته وايو، چې حتماً به دوى غواړي چې پرې پوه شي، نو هر ښار باندې چې غږېدو بيا به هلته مشخص وخت ته په کتو به يې ووايو. يک تاکيد خاص در اين طر حهاى شما بر ميراث هاى فرهنگى، حفظش و سرمايه گذارى بر ميراث هاى فرهنگى وجود دارد. تقريباً تمام شهرهاى ما داراى چنين ميراث هاى بزرگ است، چرا چنين يک تاکيد براى شما اولويت يافته بود؟

دکتور غنى: چند دليل است، نقطه اول موضوع ريشه است؛ مهاجرت، جنگها، تجاوزات خارجى، ما را از ريشه خود بيگانه ساخته. دوم، ديدگاه ماستر پلان يک ديدگاه عصرى بودن بود، که هر چيزى را که در گذشته بود مشکل مى دانست. مىخواستند تنها حرکت کنند، و اين يک حرکت جهانى بود. بنا برين از يک طرف، تقويه سرمايه فرهنگى و سرمايه اجتماعى ما، ارتباط واضح با گذشته ما دارد. موضوع دوم آن، پس کار و زندگى است. ترکيه را ببينيد، هند را ببينيد، مصر را ببينيد، يا لبنان را ببينيد، مقدار پولى که سالانه اينها از توريزم به دست مى آورند، يکى از عظيم ترين منابع عايدات شان است. افغانستان واقعاً با تمدن درخشانى که داريم، بخش شهرى آن در چارچوب چهار مدنيت بزرگى که ما ترسيم کرديم، مى تواند با موجوديت امنيت و يک دولت مشروع، سالى يک ميليون تا چند ميليون توريست داشته باشد. و يکى از نقاط عمده بيرا که هر توريست ميخواهد ببيند، بخش آثار تاريخى آن مملکت است، يا ميراثى فرهنگى آن مملکت. يعنى فکر کنيد که اگر در غزنى، يک بخش [شاهنامه] فردوسى در دربار غزنوى تمثيل شود؛ يا در بلخ در خانقاه بهاء الدين ولد، پدر مولانا جلال الدين بلخى رومى بتوانيم ببينيم که چه شيوه درس جريان

داشت؛ یا در مسجد نه گنبد؛ یا هر نقطه افغانستان را که ببینید یا هر دره، یا بخش‌های دیگر یا بامیان؛ میراث فرهنگی ما زمینه این را برابر میکند، که ما هم عمق تاریخ خود را بدانیم، هم نوع ارتباطات خود را، و هم وسیله آنرا داشته باشیم که با ممالک هم‌جوار ارتباطات فرهنگی نهایت محکم داشته باشیم. هر زبان ما، زبان ملیست، و وسیله ارتباط ماست. و تمام این ابعاد، موجب این میشود که نهادهای فرهنگی در هر یکی از شهرهای ما انکشاف کند. پوهنتون‌های ما مراکز تحقیقات باشد. گروه‌های نویسندگانی ما با الهام از این گذشته، بتوانند داستان نوشته کنند، اشعار ما، ابعاد مختلف... احساسات عمیق ما، و چون ما خوشبختانه مملکت ۹۹،۹ فیصد مسلمان استیم، تاریخ ما هیچ نوع تهدید به عقاید فعلی ما و دین مبین اسلام ندارد؛ بالعکس زمینه این فراهم میکند که وسعت فکر را، که همیشه بخشی از تمدن درخشان اسلامی بوده، تمثیل کند. و همچنین ابعاد طبیعی زندگی خود را، و نوع ارتباط شهر و ده، و شهر و مالداري و کوچی‌گری، کاروان‌ها و نوع تجارت بین‌المللی، و به چی شکل با الهام از گذشته، قرن‌های آینده را رقم می‌زنید، فراهم کرده میتوانیم. این برای ذهنیت‌سازی ما و حس اعتماد تمدنی ما، من فکر میکنم یک نکته بسیار مهم است، و ضرورت این را ایجاد میکند که همه بتوانند، سر گذشته مشترک ما فخر کنند. این طور یک نقطه افغانستان نیست که مرکز یک تمدن نبوده باشد. و از این جهت احساس ملی ما در چارچوب مساوات همه افغان‌ها باهم دوباره تقویت شده میتواند.

جنبش: یعنی په دغو میراثونو باندې پانگونه، صرف نظر د دې نه چې له تاریخ سره او له لرغونتوب سره د اوسني نسل د وصل یوه کړۍ کېده، اقتصادي مرجع هم وه او د عوایدو یوه منبع هم کېدلای شوه. ډېره مننه. تاسو یوه خپرونه کې، تېره خپرونه کې فکر کوم یادونه وکړه، کله چې په کابل باندې لنډ وغږېدو، تاسې وویل غوښتل مو چې د دارالامان واپه په یوه اساسي ښاري کوربه‌پور باندې بدل کړئ، ما دا نړیوال کوربه‌پورنه تاسې نه اورېدلي وو، د ښاري کوربه‌پور اصطلاح مې لومړي ځل لپاره واورېده، لنډه که راته وواياست، ښاري کوربه‌پور یعنی څه؟

دوکتور غني: د «ښاري کوریدور» مفکوره له پخواني «چهارسو» نه نیول شوې، ځکه که هره برخه کې پخوا وگورئ، هر ښار د افغانستان څلور واپه درلودل او دا به ټول سره یو ځای شول مرکز کې چې ورته «چهارسو» یې ویلې، چې قندهار یې یو واضح مثال دی، هرات او نور. که عمده ښارونه د اروپا وگورئ، لوی واپونه لري. پاریس خاصاً، ویانا، لندن، دغه... دارالامان له یوې خوا نه؛ او له ارگ نه تر هوایي اډې پورې، د بي بي مهر و برخه بل خوا ته، دغه ته ما تفصیلي پلانونه جوړ کړل، چې هر یو یې څنگه د ودې او هم په عین حال کې، په مشخص اختصاص باندې څنگه بدل شي. او بیا دا مفکوره مو واخیستله او ټولو نورو لویو ښارونو د افغانستان ته، هغو ته مو ستراتیژیک چوکاټ برابر کړ، هر یو د دې کې کوربه‌پورونه برابر شوي دي. نو تعداد د کوربه‌پورو محدود نه دی، کابل کې د مثال په توګه دا کولای شئ تر لسو یا پنځلسو کوربه‌پورونو پورې ورسوئ، اما هر یو یې خاص پلانونه لري، او خاص تمرکز لري، چې دې برخې کې...

جنبش: وښیئ، وظایف یې څه دي د کوربه‌پور؟ یعنی کومه وظیفه ترسره کوي؟ یوازې د وصل که...؟

دوکتور غنی: نه، یوازې د وصل نه ده، د زېربنا موجودیت دی، د پلانگذارۍ موجودیت دی، د چاپیریال برابرول دي، د خدماتو برابرول دي. د مثال په توګه، د دارالامان کوربه‌پور بېرته د مرحوم امان‌الله خان طرحې ژوندۍ کول او تکمیل کول وو. په دې معنی چې یوه برخه د دارالامان د کوربه‌پور، ټول دولتي دواير به تلل دارالامان ته؛ او دې به د دې زمينه برابره چې مرکز د ښار بېرته په یوه فرهنگي ښار باندې بدل شي، او ساه وباسي د کابل ښاریان. د دې په څنګ کې خاصه برخه د تجارتي خدماتو او د صادراتو او دې لپاره، د ژوند مختلف شرایط دي. مفکوره څه وه؟ مفکوره دا وه چې اجرائیه قوې نه پارلمان ته یا سترې محکمې ته باید په ۵ دقیقو کې په پښو ورسېږي، پنځه تر لس دقیقو پورې. او د دې لپاره چې مراجعینو ته زمينه برابره شي، نو بیا د ترانسپورت یو کوربه‌پور و، چې سر تر پایه د دې په آسانی پوست رسېده. او څنګ کې یې د کورونو زمينه وه، د خدماتو، د فرهنگي مراکزو، موزیم، پوهنتونونه... دغه ټول یوځای کې، ځای شوي دي.

جنبش: او دا ټولو ښارونو لپاره و.

دکتور غنی: دا ټولو ښارونو لپاره په منظمه توګه برابر شوی و.

جنبش: خوب، و موضوع عمده دیگر در مور شهرها اینست که، انکشاف و توسعه این شهرهای ما عمدتاً غیرمتوازن بوده؛ شما در طرح‌های خود برای متوازن سازی انکشاف شهرهای ما به نحوی که، هم رابطه بین شهرهای بزرگ و کوچک از یک سو، و رابطه بین شهر و دهات به شمول بخش مالداري را تأمین کرده بتواند، چه اقدامی در نظر داشتید؟

دکتور غنی: نکته اول این بود که شهرهای بزرگ فعلی را از بحران نجات بدهیم. چون هر شهر بزرگ ما در بحران شهریست. چه خدمات را میگیرید، چه آب را میگیرید، چه مشکل برق؛ از این جهت، یک بخش سر این بود که از آنکشاف غیرمتوازن فعلی چه رقم جلوگیری شود؟ و از این جهت، جهت توسعه آینده هر شهر معین شد. طور مثال، هم در مزارشریف هم در کابل جهت توسعه آینده باید به طرف شرق باشد. و وقتیکه از این جهت آماده شود، زمينه ایجاد زیربنا، پلانگذارۍ و ارایه خدمات به صورت واضح دیده میشود، و همچنین ترتیب کوریدورهای آینده. نکته دوم، بعضی شهرهای ما بدیل میخواهد. طور مثال در بامیان. طرح پیشنهادی من این بود که بامیان فعلی به یک شهر توریستی و فرهنگي بدل شود، و یک شهر جدید در ارتباط با خط آهن و شاهراه‌هایی که شمال و جنوب را با هم ارتباط میدهد، و شرق و غرب را؛ و نزدیک به معدن بزرگ حاجی‌ګک باشد، ایجاد شود که یک شهر صنعتی باشد. نقطه سوم اینست که، اگر افغانستان را به هشت زون اقتصادی تقسیم کنید، دیده میشود که هر زون سرمایه خاص معدنی دارد؛ و این انکشاف معادن زمينه این را فراهم میکند که کار به صورت متوازن صورت بگیرد و هر بخش ممد بخش دیگر باشد. اگر به هشت زون اقتصادی افغانستان نگاه کنیم، اینطور زون افغانستان نیست، که به فضل خداوند دارای یک سرمایه [طبیعی نباشد]. و همچنین مسئله آب، اگر از نگاه آب ببینید، و پنج حوزه آبی ما را و باز حوزه‌های

کوچک را مدنظر بگیرید، به این اساس من میخوام که جهت، قسمی ایجاد شود، که مردم مراجعه کنند؛ اول ساحات خود را برای کابل و چهار شهر بزرگ دیگر ترک نکنند، بلکه زمینه فرصت‌های آینده خود را ببینند. و همچنین به سطح هر ولایت، ولسوالی‌ها باید تقویه میشد. مسئله بپرا که شما پیشتر اشاره کردید، یک دلیلی که مردم میخواستند به شهرها بیایند از خاطر عدم خدمات بود، و با خدمات برقی یا الکترونیک، این زمینه باز واضح میشد، که کار باید در سطوح مختلف بیاید. و نکته دیگر آن، اینست که ما یک فرصت نهایت بزرگ داریم، به یک مملکت صادراتی زراعتی بدل شویم. و این ایجاب آن را میکند، که از میوه تازه به میوه پروسس شده برویم. انجیر ما یک مثال بسیار زنده است. عایدی را که ما به دالر از انجیر میگیریم، از انگور ما کرده کم نیست، سر ازی که انجیر از نگاه وزن به مراتب کمتر است و انگور نهایت بزرگتر است. اما زمینه آن، اینست که در هر شهر در این چارچوب انکشافی سرمایه‌گذاری سر مراکز پروسس زراعتی مورد نظر گرفته شود. و همچنین مراکز داد و ستد زراعت بین شهر و ده. مالداري هم عین ترتیب را دارد. زمانی بود که گوشت مرغ را از برازیل می آوردیم، و تخمی را که وقتش تیر شده بود یا چوجه مرغ را از پاکستان. و تمام این یک چارچوب منظمی را ایجاب میکند، که در آن شهر و ده، مالدار، زمیندار، باغدار، کارگر، مامور دولت، و کسبه‌کار، و تاجر خود را با هم ببینند، و بتواند در یک چارچوب مارکیت ملی، و بعد از آن مارکیت منطقوی و بین‌المللی با هم کار کنند.

جنبش: یعنی بنار له بنار سره وصل شي، بنار له کلي سره، او دغه راز کلی له ورشو سره، له مالداري سره چې، البته دا لويي او خيالولي طرحې بي له شکه چې ظرفيتونو ته اړتيا لري؛ اوس مې پوښتنه دا ده چې تاسې دا ظرفيتونه له کومه کول په هره برخه کې؟ نړيوالو بنسټونو باندې مو تکیه کوله، که کوم خاص ځانگړی تخصصي کوم ځای، موسسه دا مو موندلي وو؟

دکتور غنی: ډېره مهمه پوښتنه ده! له بدې مرغې نه، بین‌المللي بنسټونه زما په غاړې کې تیرې غوندې وو، بدترین موسسات د ملگرو ملتونو وو، UN-Habitat د مثال په توگه. د دوی ذهنیت هېڅ وخت له دې نه ونه ووت، چې افغانستان یو بیوزله ملک دی او تنها کار چې کولای یې شئ ځینې سهولتونه غیرپلاني ساحو ته راوړای شئ. همدا رقم له بدې مرغې نه، نړيوال بانک کې هم دا ظرفیت نه و او آسیایي بانک کې هم دا ظرفیت نه و. او USAID کې خو تحت صفر و، له صفر نه ښکته. نو له هغه نظر نه، زه مجبور شوم چې یوه موسسه [د امریکا] په بوسټن کې پیدا کړم، د ماسوچوسیت په ولایت کې، چې ساساکي نومېږي او ډېرې لويې جایزې یې گټلې وې، د مثال په توگه د سنگاپور د تخنیکي پوهنتون او په عین حال کې د مکسیکو د بنار، او نورو بنارونو کې دوی اساس پرېښی و. دغه موسسه د نړيوال بانک په مرستې باندې ما استخدام کړه، او اول له کابل نه مو شروع کړله، او پس له هغه نه لاړو پنځو نورو بنارونو ته. دا یې یوه برخه ده. اما بله برخه، واقعي ظرفیت په ولس کې دی. که ولس سره کار وکړئ او ولس ته غور ونیسئ، ولس کې ظرفیت شته. ستونزه په دې کې ده چې زموږ دوه نسله چې زه ورک نسلونه ورته وایم، تداوم له منځه لاړ، او د ولس ژبه او زموږ د تخنیکي مسلکي همکارانو ژبه یوه نه شوله. چېرې چې دا ژبه، مشترکه ژبه پیدا

شوله، پرمختگ آسان و. چېرې چې دغه ژبه پیدا نه شوله، مشکلات بېحد ډېر وو. ځکه یو ولسمشر نه شي کولای چې هم ناحیې ته ورسېږي او هم په ملي سطحې باندې. ما دا تجربه درلوده او لید مې درلوده، اما عملي کار په نورو باندې تړلی دی. د مثال په توگه، مالدارۍ برخه کې مالداران حاضر دي لکه چې د چرگو په برخه کې مې درته وویل، تدارکات مو بدل کړل، چې زموږ وزارتونه چرگان له دغو پانگوالو نه واخلي. ولس دغه باندې پوهېده چې شرعي جايداد غواړي، مصئون جايداد غواړي، معنی یې دا ده چې خلکو سره باید داسې وعدې ونه کړئ چې په آسمان کې وي. اما په عين حال کې باید داسې طرحې ولرئ چې منځمهاله او اوردمهاله وي، اما عملاً باید لنډمهاله وي چې د اعتماد فضا راشي، او وختې چې د اعتماد فضا راشي، مخکې تللی شی.

جنبش: ډېره مننه استاد، د دې خپرونې پای ته راغلو، البته په راتلونکو خپرونو کې هم دا بحث غځوو، دې لپاره چې هغې بحث ته یوه مقدمه شي، لنډه که راته وواياست، تاسې وویل چې څو مشخصو ښارونو ته مو په لومړي گام کې پلانونه جوړ کړي وو، البته کابل به په کې وي، که راته ووايئ چې دغه کوم ښارونه وو چې دلته اورېدونکي پرې پوه شي او بیا بلې کې مشخص په هر یو ښار باندې جدا جدا وغږېږو.

دکتور غنی: دا ښارونه: مزارشريف د بلخ په ولایت کې؛ هرات ښار په هرات ولایت کې؛ قندهار ښار په قندهار ولایت کې؛ خوست ښار په خوست ولایت کې؛ جلال آباد ښار د ننگرهار په ولایت کې؛ او کابل ښار پلازمېنه کې. اما زما هدف دا و چې کم له کمه لس نور ښارونه پر دې ډېر شي، زما په غیاب کې شهرسازی [وزارت] دا ښارونه کم کړل، اما زمينه د دې وه چې نورو باندې هم ورسېږو، دا نه وه چې نور ښارونه مدنظر کې نه وو. کاندز باید نظر کې نیول شوی وای، بامیان باید نظر کې نیول شوی وای، غزني باید نظر کې نیول شوی وای، لښکرگاه باید نظر کې نیول شوی وای، کم له کمه. اما ضرورت د دې و چې حداقل یو چوکاټ تکمیل شو، دغو ښارونو ته تکمیل شوی و او دویمې مرحلې کې نورو ښارونو ته رسېده.

جنبش: دا چې څه وو دغو ښارونو لپاره په پلان کې، لکه چې مې وویل دې باندې به وروسته وغږېږو. ډېره مننه ولسمشر محمد اشرف غني چې د اوسني ښاري ژوندانه په یو شمېر مسایلو راته په دې خپرونه کې وغږېدئ. اوس چې د افغانستان د ښارونو لپاره ستاسو د مشخصو طرحو خبره شوه، راځئ بله خپرونه به، هماغسې چې مې وویل په همدې باندې پیل کړو. اما اجازه دهید این شماره را در همینجا با ابراز سپاس از شما و شنونده‌ها به پایان ببرم، تا پودکاست بعدی خدا نگهدار.

دکتور غنی: تشکر از شما، تشکر از تمام شنونده‌ها و تمام هموطن‌های ما، زنده باد افغانستان، یسه شین افغانستان، تل دې وي افغانستان.